

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS

József Attilától a József Attila-díjig

Bihari Klára pályakezdése

„Te nem az vagy, akinek hittelek”

Bihari Klára

1.

Szállási Árpád, akit leginkább orvostörténeti írásairól ismerünk, de maga is jelentős könyv- és kéziratgyűjtő volt, 1980-ban egy talányos József Attila-dedikációt adott közre az *Új Tükör* című képes hetilapban. A költő a *Nincsen apám se anyám* című kötetének 1000 számozott példánya közül az 575. számúba az alábbi sorokat írta:

*Bihar Klárának / az ő versei mellett / csak afféle függelék /
legyen ez a könyv, ha / ez öröme volna és / kedvére való. / Pest,
1929. aug. 13. / József Attila*

Szállási tanácstalan volt a dedikáció címezettjének azonosításában, mert mint írta: „Bihari Klára költőnőről tudunk, aki 1917-ben született, nehezen képzelhető, hogy egy 12 esztendőös lányka versei mellé szánta volna »afféle függelék« gyanánt. Különben is József Attila egyértelműen Bihar nevet ír.”¹

Bihari Kláráról valóban az összes irodalmi lexikon azt írja, hogy 1917-ben született. Érdeemes idézni az *Új magyar irodalmi lexikon* szócikkének életrajzi adatait: „BIHARI Klára; Barát Endréné (Nagyszalonta, 1917. dec. 8.): író, költő. 1929-ben polgári iskolát végzett Nagyszalontán. 1935–45 között gépiró, majd szabadfoglalkozású író.”²

A szócikket jegyző M. Róna Judit kérdésemre elmondta, a lexikonkészítés idején még élő szerzőket lehetőség szerint megkeresték, és egyeztettek velük a Magyar Írószövetségtől kapott adatokat. Így tehát kijelenthető: az UMIL-ban autentikus, elsődleges forrásból származó adatok vannak, ame-

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS (1975, Gyoma) irodalomtörténész. Szegeden él, a SZTE JGYPK oktatója. Elsősorban a 20. század első felének magyar irodalomtörténetével foglalkozik. Legutóbbi könyve: Ha nem volnátok ti. Kosztolányi Dezső utolsó szerelmei (2019). Idén jelenik meg szerkesztésében a nagyváradi költő és író, Erdélyi Ágnes összegyűjtött írásait tartalmazó kötet (Arckép szavakból).

lyek hitelességében nem volt ok kételkedni.

Azonban éppen az 1929-es keltezésű József Attila-dedikáció talányossága irányította rá a figyelmet Bihari Klára életrajzára. Mert tény, hogy még csak hasonló nevű költőnő sem ismert a magyar irodalomban, József Attila pedig aligha vétette el a nevet. A dedikációt körüljáró – jelen sorok-

1. Szállási Árpád: Dedikációk, *Új Tükör*, 1980. ápr. 13. 19.
2. *Új magyar irodalmi lexikon*, szerk.: Péter László, Bp., 1994. I: 230.

kal párhuzamosan készült – dolgozatban nagy valószínűséggel sikerült megoldani a „rejtélyt”.³ Röviden a lényeg: Bihari Klára nem 1917-ben született, hanem 1910-ben, erről két forrás is tanúskodik. Hogy később miért fiatalította magát, ma még megválaszolatlan kérdés. Hivatalosan Baumann Klárának hívták (még 1946-ban is), a Bihar névváriáns egy közbülső állomás lehetett a nem sokkal később Bihariként véglegesedett szerzői név kialakulásában. A polgári elvégzése után, 1929-ben került a magyar fővárosba, ahol gépíróként helyezkedett el, és nagy valószínűséggel így találkozott József Attilával. Az ekkor huszonnégy éves költő tehát nem egy tizenkét éves kislánynak, hanem egy tizenkilenc éves fiatal hölgynek dedikálta harmadik megjelent verseskötetét, és ez így már egy nagyon is életszerű szituáció.

József Attila sorai árulkodnak arról, hogy Bihari Klára ekkor már értékelhető verseket írt – hiszen a költő ezek „függelékének” ajánlja saját kötetét. Mai fejjel – mert József Attila irodalmi elismertsége a halálakor kezdődött – úgy is mondhatnánk, ez nem egy rossz belépő az irodalomba. Érdeemes tehát nyomon követni Bihari Klára ezt követő pályáját, amely tipikus és egyedi is egyben. Egyedi, mert minden életút egyedi a maga nemében, de tipikus is: a két világháború között induló, zsidó származású fiatal költő útja, a történelem diktálta kényszerpályáján, majd – túlélve a háborút – az új rendszerben megtalálva az érvényesülést és írói kiteljesedést.

2.

A civil élet eseménytörténete eléggé hiányos. Semmiféle információ nincs arról, hogy 1929 és 1933 között mi történt vele, mit dolgozott, hol élt. Az egyetlen adat éppen a József Attila-dedikáció, és az abból kikövetkeztetett gépírási gyakorlat. Az UMIL már idézett szócikke szerint 1935–1945 között dolgozott gépíróként, de ennek ellentmond egy korábbi kriminalisztikai sajtóhír, amely arról számolt be, hogy mint dr. Szatmári Ferenc ügyvéd gépírókisasszonya tanúskodott egy ismeretlen telefonhívásról, amelyben megfenyegették munkaadóját.⁴ Ez alapján tudható, hogy a fiatal gépíró a civil szférában is dolgozott, mielőtt – egy másik lexikon-szócikk szerint – 1940-ben az az *Újság* című napilap

kiadóhivatalának tisztviselője, azaz nyilvánvalóan gépírónöje lett. A munkahely ténye bizonyosnak tűnik, ugyanis Bihari Klára 1936–37-től verset gyakorlatilag csak az *Újságban* közölt, így kettős kapcsolódása volt a laphoz.

Irodalmi pályájának indulásáról – mivel az a nyilvánosság előtt történt – több adat van. 1931 elején megjelent két verse a *Pesti Naplóban*, az *Új magyar költők* egyikeként.⁵ Ekkor Bogár Lilla, Farkas Margit, Lovagh Ibolya, Rónaszéky Irén és Szondy Margit társaságában jöttek versei, és a társaságból rajta kívül csak ketten jutottak el önálló kötetig: Bogár Lilla és Szondy Margit. Még ugyanebben az évben megtörtént első nyilvános fellépése is: 1931. november 12-én a Vajda János Társaság „nagyszerű irodalmi estélyt rendezett”, ahol Komlós Aladár tartotta a bevezető előadást, majd „Harsányi Ilona, Bródy Lily, Andersen Felicia, Rónai [Mihály] András és Bihari Klára, Róna Alice, Kuthy László, Vadász Ili, B. Radó Lily, Ladányi Ferenc, Bálint György, Inkey Margit és Révész György verseket és novellákat adtak elő, amelyeket a nagyszámú közönség lelkesen megtapsolt”.⁶ Pár hónap múlva következett a második nyilvános szereplés, ezúttal a Modern

3. Bíró-Balogh Tamás, Kísérlet egy József Attila-dedikáció megfejtésére, *Forrás*, 2020. okt. – sajtó alatt.

4. Báder ügyvéd sorsát ígérte egy kereskedő ügyvédjének, *Újság*, 1933. ápr. 19. 10.

5. Bihari Klára, Anyám; Isten, *Pesti Napló*, 1931. jan. 25. 42.

6. A Vajda János Társaság Irodalmi estélye, *Magyar Hírlap*, 1911. nov. 13. 8.

Magyar Művészek egyikeként: 1932. április 2-án tartották a rövid életű (1932–1934) társaság bemutatkozó estjét a Zeneakadémia kamaratermében. Bihari Klára mellett Mikes György, Nógrádi Béla, Szász Károly, Sziklay László és Vándor Lajos verseit, novelláit, egyfelvonásosait, valamint Gonda Jenő és Práger György zeneszámait adták elő a szerzők és előadóművészek.⁷ A harmadik fellépés ismét a Vajda János Társaság szervezésében 1933. február 23-án tartott esten történt, ahol rajta kívül Zsolt Béla bevezető felolvasása után Bálint György, Bródy Lili, Losonczy Ádám, B. Radó Lili, Szabó Lőrinc, Tábori Pál és Vándor Lajos társaságában olvastak fel új verseiből.⁸

Az első jelentősebb mérföldkő Bihari Klára pályáján az 1934-es év volt, amikor is megjelent a Vajda János Társaság *Új magyar líra* című antológiája, Kárpáti Aurél szerkesztésében. Ebben a fiatal költőnő három verssel szerepel – többek között éppen József Attila, Radnóti Miklós, Vas István, Weöres Sándor és Zelk Zoltán társaságában. A június legvégén vagy július legelején megjelent kötetbe 34 szerző verseit válogatták, a szerzők átlagéletkora 25 év; ebbe Bihar Klára maga 24 évével tökéletesen illeszkedik. (Ellenben ha 1917-ben született volna, akkor tizenhét évesen a legfiatalabb szerző lett volna, megelőzve ezzel még az 1916-os születésű Pásztor Enikő „középiskolai tanuló”-t is, akinek antológiabeli szereplése vélhetően nem független attól a tényről, hogy apja, Pásztor Árpád író volt, aki ekkor a Vajda János Társaság elnökségi tagja.) A kötetéről írott egyik kritika nagyon előkelő társaságba helyezte őt: „Ez az antológia büszkén bizonyítja, hogy a líra haláláról Magyarországon nincs szó. Kárpáti Aurél előszava mellett József Attila, Jékely Zoltán, Vajda János, Vándor Lajos, Radnóti Miklós és Bihari Klára verseit emelhetjük ki a nagyszerű kötetből.”⁹

Ezt követte két fontos sajtóbeli megjelenés. Elsőként a *Magyar Hírlap* már idézett közlése a szerző rövid bemutatásával. A bevezető sorok lényeges életrajzi adatokat is közölnek: „Huszonnégy éves ez az ismeretlen író. Nemrég jött fel Nagyszalontáról Budapestre. Nyugati nyelveket nem tud, a nyugati költőket csak fordításból ismeri. Ami kapcsolata van az új német, francia, angol lírával, az tisztára ösztönös megérzés. Az első vers, a *Tavaszi rapszódia*, 1929-ben vetődött papírra. Egy tizenkilenc éves lány írta tehát ezt a himnuszt

a tavaszhoz. Abban a falusi környezetben, ahonnan Arany János indult el.” A rövid bemutatásból kiderül, hogy már készen van egy „versfüzetnyi” anyaga, a cikkíró pedig az olvasóra bízta az ismertetés végén feltett kérdés megválaszolását: „Az itt közölt négy vers mindenesetre érdekes vitaanyag, arról: vajon érkezett-e egy új költő a magyar irodalom számára.”¹⁰ Erre erősített rá az az ugyancsak a *Magyar Hírlapban* megjelent nagy közlés, amely elhelyezte őt a magyar költészeti mezőnyben. A karácsonyi lapszámban közölt három új vers a *Négy költőnő* egyikeként mutatja be őt, Lesznai Anna, Várnai Zseni és Tamás Sári társaságában.¹¹

Ekkori versei közül mindenképpen érdemes idézni itt egyet. A *Magamhoz* című önmegszólító költemény Bihari Klára költészetének reprezentáns darabja: az említett *Négy költőnő* című ráerősítő bemutatkozásban jelent meg, de helyet kapott az *Új magyar líra* és a *Magyar írók dekameronja* című antológiákban, és persze az önálló verseskötetben is:

7. Modern Magyar Művészek bemutatkozó estje a Zeneakadémia kamaratermében, *Magyar Hírlap*, 1932. márc. 31. 8.
8. Beküldött hírek, *Pesti Napló*, 1933. febr. 23. 11.
9. *Színházi Élet*, 1934. okt. 14–20. 82.
10. Bihari Klára: Négy vers. *Magyar Hírlap*, 1934. nov. 18. 28.
11. Négy költőnő, *Magyar Hírlap*, 1934. dec. 25. 45. (Bihari Klárától: *Magamhoz*; Az óceán partján; *Ilyenek vagyunk*).

Te nem vagy az, akinek hittelek, / Idegen ember, rabló, mostoha. / Nem emelnek a földről szárnyaid, / Repülni nem fogsz soha, soha, soha. // Hát ez a hit? Ez a kemény erő, / Amely minden ütésnek visszavág? / Hol a hang, a tiszta, győzedelmes, / Amely mindeneken túl is hallatja szavát? // Nem is emeltél s máris meghajolsz / Megadón jövendőöd keresztje alatt. / A vágy, amely a Golgota kínjáért lángolt, / Hallgatva, gyáván, hol maradt? // Hol van megszállottja a Nagy Tudásnak, / Ki léte mélyéből bontja ki magát, / Egyre mélyebben ásva a végetlen ölben, / Mint ahogy bányász fejti aranyát. // Hol a lélek, az örök nyughatatlan, / Aki folyton talál, szeret, fogan, / S életet adva a zengő gondolatnak, / Új titkok elé tárul boldogan? // Hová lett csened, amely felett / Évezredek orgonáján zúgott az ének, / A hallgatás, melyen át millió ajkkal / Csókolta véredbe magát az élet? // Hol van, aki ígérte, elhitette / A teljesülés mély, boldog mámorát? / Most elfáradva, makacs reménnyel / Volt erejétől vár minden csodát. // Te nem vagy az, akinek hittelek, / Idegen ember, rabló, mostoha, / Hiába nézel a csillagok szemébe, / Repülni nem fogsz soha, soha, soha.

Ezek után folyamatosan szerepelt versekkel a *Magyar Hírlapban*, majd 1936 végétől az *Újságban*, utóbbinak 1936-os évkönyvében is.¹² Közben pedig többször lépett fel a Vajda János Társaság estjein, hol Pap Károly és Karinthy Frigyes, hol Szerb Antal mellett. Egy alkalommal Feleky Géza az ő verseiről tartott előadást, máskor a már megjelent kötetét mutatják be.

A következő – és mint utóbb kiderült: egyben utolsó – állomás a költői pályán az első önálló kötet megjelenése volt. A Vajda János Társaság 1936 decemberében adta ki a *Bihari Klára verseit*, benne kereken ötven költeménnyel. A könyv szerény, de pozitív fogadtatást kapott. A kormányoldal lapjaiban egyáltalán nem szóltak ugyan róla, de írt róla például a *Nyugat*.

Elsőként az *Újság* névtelen recenzense írt róla, a faszizmus előretörése nyomán kialakult történelmi helyzettel szembeállítva a verseket: „Ma, amikor a divatos »világnézeti« áramlatok megsemmisítéssel fenyegetik nemcsak az individualizmust, de magát az egyént is, valóságga üdítő olvasmány lírai írásoknak olyan gyűjteménye, amilyen Bihari Klára verses kötetében kívánkozik.”¹³ A *Pesti Naplóban* a költőnő

„felfedezője”, Kárpáti Aurél azt írta, hogy már annak idején, amikor Bihari Klára bevitte első verseit a szerkesztőségbe, feltűntek a versek „nőnél szokatlan, spirituális szemléltre valló, filozofikus telítettségükkel”, azóta pedig, amellet, hogy zártabb formákat használ, „befelé forduló szemlélődésének köre kitágult s olyan finom árnyalatok iránt vált érzékennyé, amelyek félreismerhetetlen misztikus hajlandóságról tanúskodnak”.¹⁴ Kárpáti Aurél kritikájában gender-szempontról is értékel („nőnél szokatlan”), a későbbi kritikák pedig – valamilyen előjellel – szintén hangsúlyozták, akár egymásnak is ellentmondva, a szerző biológiai nemét. Sós Endre – szokatlan módon egy évvel később – *A Tollban* írta: „Kevés ilyen őszinte nőiességgel találkoztunk Kaffka Margit óta. Az írónok nagyrésze ugyanis azt hiszi, hogy minél férfiszerűbb, annál emberibb”,¹⁵ amire mintha válaszolna, még szokatlanabb módon, a megjelenés után két évvel a *Nyugat* kritikus: „valami robogó, szinte férfias erő, valami követelő szomjúság, valami szándék van a versekben, valami olyan törtető szándék, mely már magában is eredmény, de – ami fontosabb – távlatokat nyit”.¹⁶

12. *Modern írók dekameronja. Az Újság Mindent tudok évkönyve. 1936, szerk.: Pünkösti Andor, Bp., é. n. [1935].* (Ebben Bihari Klára versei: *Március; Madonna; Magamhoz*, 127.)

13. Bihari Klára versei, *Újság*, 1936. dec. 20. 28.

14. K. A. [Kárpáti Aurél], *Bihari Klára versei, Pesti Napló*, 1937. jan. 24. 43.

15. Sós Endre, Bihari Klára versei, *A Toll*, 1938. jan. 10. 32.

16. Ambrózy Ágoston, Bihari Klára versei, *Nyugat*, 1939. jan. 56.

Ezután 1937 végén Kárpáti Aurél még egy cikkben megemlítette őt, a háború után jelentkezett generáció Budapest-képét vizsgálva, József Attilával, Szabó Lőrincsel, Illyéssel, Radnóttival, Zelkkel, Weöressel stb. együtt.¹⁷ Ezt követően egy ideig még megjelent tőle egy-egy vers – főleg az *Újságban* –, majd a zsidó származású szerzők életének törvényesített ellehetetlenítése miatt mind a fellépéseknek, mind a versközléseknek végük szakadt.

3.

Az életrajz és az irodalmi pálya ekkor vette a legmeglepőbb fordulatot – és ez a fordulat teljesen egyedivé, kivételessé teszi Bihari Klára élettörténetét. Az újraindulás ugyanis nem a háború után, 1945-ben következett be, ahogy a többi zsidóüldözést túlélő szerzőnél, hanem még a háború éveiben.

1943 legelején érkezett Svájcban az előzmények nélküli hír: „A *Neu Zürcher Zeitung* tudósítást közöl Bihari Klára magyar íróőnének a mikrofonon át közvetített darabjáról. A színdarab címe: *Két anya*, és a kritika szerint a műőnek nagy sikere volt.”¹⁸ Vélhetően erre (is) utal az 1963-as *Magyar irodalmi lexikon*nak az a mondata: „Színdarabjait Németországban, Svájcban, Olaszországban is sikerrel játszották”, de erről többet nem tudni. Persze a lexikonmondat arról is hallgat, hogy ezek a külföldi sikerek pontosan mikor is történtek.

A háború két utolsó, a zsidó származású állampolgárok számára legvésebb évében, egy későbbi újságcikk többszörösen közvetett információja szerint, Bihari Klára hamis papírokat szerzett, és szobalányként bujkált egy Apponyi grófnőnél.¹⁹ Feltehetően addigi ingóságai is ekkor vesztek el vagy szóródtak szét – mindenesetre a József Attila által dedikált kötet 1980-ban már nem az ő könyvtárának darabjaként bukkant föl.

Ugyanez a cikk szól arról is, hogyan fordulhatott elő az, hogy a fasiszta Harmadik Birodalom országáiban játszották Bihari Klára darabjait. Egy Stasseg nevű bécsi színházi ügynök mesélte el a kalandos históriát – egy újabb bemutatóra készülve – 1945-ben: „Még a náci-uralom alatt kaptam *Buda-*

pestről ezt a színdarabot. Amikor leutaztam érte és kértem az akkor megkívánt árjaigazolást, közölték velem, hogy *Bihari Klára csak álnev*, a szerző valódi neve *lovag Karvinszky Ottó*. Nem kíván a saját neve alatt szerepelni és miután *asszony-témája* van a darabnak, inkább női álnevet vett fel. Ezt tudomásul vettem és így el is fogadtattam a birodalmi színházi kamaránál a Bihari Klára álnevet. [...] Még a náci-uralom alatt a darab bemutatásra került több német vidéki városban és nagy sikere volt. *Bihari Klárának körülbelül 50-60 ezer pengő írói honoráriumot át is utaltattam abban az időben Budapestre.*”

A történet működési mechanizmusának megértéséhez érdemes tudni, hogy lovag Karvinszky Ottó nagyon is létező személy volt, akire a jobboldali sajtó a „díszgőj” jelzőt akasztotta amiatt, mert szerintük a lovag jól csengő keresztény nevét gyanús zsidó ügyletekhez adta, például anyagi nehézségekkel küzdő ingatlanforgalmi irodáján keresztül – némi tőkeinjekcióért cserébe – ingatlanokat játszott idegen kézre.²⁰ Meglehet, hogy Karvinszky valóban segített Bihari Klárának is színpadhoz és

17. Kárpáti Aurél: Budapest – a legújabb költészet tükrében, *Pesti Napló*, 1937. dec. 31. 2–3.

18. Magyar színdarab bemutatása Svájcban, *Esti Újság*, 1943. jan. 7. 4.

19. T. Gy., Pesti szobalány a bécsi Burgtheater magyar szerzője, *Világosság*, 1945. szept. 21. 4.

20. Engelék parcelláznak a Balaton partján... Meg kell akadályozni a strohmannok működését, *Magyarság*, 1939. dec. 23. 4.

jövedelemhez jutni azokban az időkben, amikor zsidó származásúaknak másképp nem lehetett.

Utólag Stasseg ügynök persze azt állította, korábban is tudta, hogy „Bihari Klára élő személy és erre a mesére azért volt szükség, mert származása miatt nem kerülhetett volna német színpadra”. Sőt, valamivel később, egyszer találkozottak is. Az ügynök ezt így mesélte el: „Nemrég egy ízben feljöttem Budapestre. Egy este előadáson voltam. A színházi páholyban egy ismeretlen 30 év körüli csinos, karcsú, fekete nő jelent meg és átölelt. Ez volt Bihari Klára. Sajnos, nem tud németül, a tolmáccsal is baj volt, úgyhogy most is keveset tudok róla. Csak annyit tudok, hogy szerencsésen átvészelte a nyilas rémuralmat és azóta férjhezment. Most anyai örömöknek néz elébe. Megbeszéltem vele, október végén feljön Bécsbe, hogy jelen legyen darabja utolsó próbáin és a Burgtheater premierjén.”

A darabot, amelyről az ügynök beszélt, 1945-ben mutatták be: „A Bécsi Burgtheater az őszi évadot magyar íróval, Bihari Klára *Két anya* című színművével kezdi. Az íróval másik darabját, az *Orkánt*, a Volkstheater játssza.” Sőt, a *Két anya* a bécsi premier után a prágai Nemzeti Színházban is műsorra került.²¹ Bécsben a darab premierje végül december 14-én volt, főszerepben a fasizmus miatt az országból elmenekült, majd a háború után visszatért Else Wohlgemuthtal.²² A nagyon népszerű darab egy örökbefogadási dráma: főszereplője egy valaha szegénységben élt asszony, aki az egzisztenciális problémák miatt örökbe adta gyermekét, majd külföldre került, ahonnan 25 évvel később visszatért, hogy felkutassa és visszakapja fiát, akit viszont a darab másik főszereplője, a „másik” anya, aki felnevelte és megszerette az örökbe fogadott fiút, nem akar elengedni, és küzd jogaiért.

Stasseg ügynök két magánéleti adatot is elárult Bihari Kláráról: férjhez ment és gyermeket vár. Mindkettő igaz. A pontos dátum jelenleg még nem ismert, de Bihari Klára 1945 áprilisa és szeptembere között összeházasodott Barát Endre (1907–1976) íróval. Nem élhettek fényes körülmények között, legalábbis erre utal, hogy decemberben apróhirdetésben kerestek babakocsit születendő gyermekük számára.²³ Ám a családi élet hamar tragikus fordulatot vett: fiuk, Sándor, 1946. június 28-án, három hónapos korában meghalt, a halál

okaként vérzőkenységet tüntettek föl.²⁴

És bár a lexikonok azt írják Bihari Kláráról, hogy 1945-től szabadfoglalkozású író volt, ez csak részben igaz: a negyvenes évek végétől jó pár évig a Magyar Rádió dramaturgja volt.

A háború után jelent meg róla elsőször az az életrajzi adat, miszerint 1917-ben született. Egy 1947-ben kiadott lexikonban ez áll: „Bihari Klára (Barát Endréné), * 1917, író. Színművei: *Két anya*; *Férfi nélkül*.”²⁵ ŰA rövidke szócikk a verseket nem említi, a szerző mint adatszolgáltató letagadta fiatalkori kötetét. Viszont most már éppen száz évvel Arany János után született.

Ezek után több színdarabot írt, de első budapesti bemutatója (*Férfi nélkül*) nagy bukás volt. Megpróbálkozott a filmmel, ekkor azonban plágiumvádba került (Bacsó Péter ellen),²⁶ írt gyerekdarabot (*A boldogság szigete*, 1947), mesekönyvet (*Új tündérorság*, 1948). A Rákosi-érában nem jelentek meg művei, csak elvétve hangzott el a rádióban egy-egy műve vagy dramaturgi munkája. Végül az ötvenes évek közepén ismét műnemet váltott:

21. Magyar írók művei Bécsben és Prágában, *Kossuth Népe*, 1945. aug. 5. 4.

22. *Világosság*, 1945. dec. 22. 4.

23. *Szabadság*, 1945. dec. 22. 4.

24. *Halottak*, 1944. dec. (szám 1272) 1946. 737.

25. *Révai kétkötetes lexikona*, szerk.: Juhász Vilmos, Bp., 1947. I: 186.

26. *Két levél / két filmdramaturg*, *Magyar Ifjúság*, 1957. márc. 9. 4.

a líra és a dráma után rátalált az epikára: 1956-ban novelláskötete jelent meg (*Brigitta nővér*), majd a következő évben napvilágot látott első regénye is, *Szomjúság* címmel. Ez utóbbiért kapta meg a József Attila-díjat.

Első prózákötete megjelenésekor nyilatkozatot adott, s ebben írta: „Magamról röviden annyit, hogy bár a *Brigitta nővér* az első könyvem, mégsem vagyok kezdő író. Lírai ver-

seken és két itthon, illetve külföldön bemutatott színdarab után érkeztem el a prózához. Írói célom az volt, s az lesz a jövőben is, hogy a mai embert ábrázoljam lelkiismeretem, képességem minden erejével, sohasem felejtve József Attila szavát: »az igazat mondd, ne csak a valódit.«²⁷

27. Bihari Klára, Az első könyvem, *Szabad Ifjúság*, 1956. jún. 3. 5.